

Karakter ve Değer Eğitimi: Karakter

Prof. Dr. Selahiddin Öğülmüş
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

KARAKTER Mİ KİŞİLİK Mİ?

GİRİŞ

- ▶ Ortaçağ Avrupa'sında suç işleyen kişiler günahkar olarak tanımlanıyor, ya aforoz ya da idam ediliyorlardı. Günahkâr olmaları onların ahlaki zayıflığı ile açıklanıyor; yağmacılık, adam öldürme, isyan çıkarma gibi işledikleri bütün suçlar ahlak bozukluğuna yükleniyordu. Yani bu insanların yaptığı olumsuz davranışlar, kişinin duyguları, mizacı ve alışkanlıkları gibi içsel nedenlere yükleniyordu. Bu içsel özelliklerin kişiye özgü, tutarlı, kalıcı ve bir kişiyi diğer kişilerden ayırt eden özellikler olduğu varsayılıyor ve buna da karakter deniliyordu. Böylece karakter kavramı, insanları tanımak veya nerede nasıl davranacaklarını tahmin etmek için kullanılan bir yapı haline gelmişti.
- ▶ Eski Yunan düşünürlerinden beri devam eden bir gelenekle de insan karakterinin doğası, karakterin oluşması veya gelişmesi, iyi veya kötü karakter gibi konular tartışma ve inceleme konuları arasında yer almaktaydı.

KARAKTER Mİ KİŞİLİK Mİ?

GİRİŞ

- ▶ 19. Yüzyılın sonlarında bazı yazar ve düşünürler, sık sık isyan eden işçilerin bu davranışının nedeninin o kişilerin karakterleri öyle olduğu için değil, bu insanların içinde yaşadıkları çevresel koşulların ve olumsuz çalışma koşullarının olabileceğini öne sürdüler. Soğuk, nemli, pis kokan bir çevrede çok düşük bir ücret karşılığında günde 16 saat çalışan insanlar, aslında ahlaken veya karakter olarak kötü oldukları için saldırgan davranıyor veya isyan ediyor değillerdi.
- ▶ Bu insanların etrafı yakıp yıkarak zarar vermeleri, saldırgan davranışları veya isyan çıkarmaları, aslında bu olumsuz çevre koşullarının bir sonucuydu. Böylece daha önce ahlak zaafına veya kötü karaktere yüklenen davranışlar, o dönemde popüler olmaya başlayan ve davranışların nedenini çevresel uyaranlarda arayan davranışçı yaklaşımın görüşlerinin yaygın olarak kabul görmesine yol açtı.

KARAKTER Mİ KİŞİLİK Mİ?

GİRİŞ

- ▶ Olumsuz davranışların kişinin karakterinden mi yoksa çevre koşullarından mı kaynaklandığı tartışması nedeniyle, karakter kavramı oldukça yıpranmıştı. Tam da bu dönemde ilk kez **kişilik** kavramı karakter kavramının yerine kullanılmaya başlandı. Böylece 20. Yüzyılın ilk yarısında karakter kavramı yerini kişilik kavramına bırakarak geri plana itildi. Ancak, 20.Yüzyılın sonlarında yeniden şiddet ve vandalizm olayları artmaya, uyuşturucu madde kullanımı yaygınlaşmaya, aileler parçalanmaya, ergen hamilelikleri artmaya, ... başladı ve bu sorunlar toplumları tehdit eder hale geldi.

KARAKTER Mİ KİŞİLİK Mİ?

GİRİŞ

- Bazı din adamları, politikacılar ve eğitimciler, bütün bu olumsuzlukların nedenini karakter ve ahlak eğitiminin yetersiz olması ile açıkladılar ve yüksek karakterli, erdemli, sosyal değerlere sahip bireyler yetiştirilmesinin önemini vurguladılar. Bütün bu tartışmaların sonunda, 20. Yüzyılın sonu veya 21. Yüzyılın başında Karakter ve Değer Eğitimi, öncelikle ABD’de olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde yeniden gündeme geldi. Türkiye’de dahil, günümüzde bir çok ülkede çocuklar ve gençler için okullar karakter eğitimi programları geliştirmekte ve karakter ve değer eğitimi önemsendiğini kamuoyuna kanıtlamaya çalışmaktadır. Doğal olarak bu da bir dizi bilimsel araştırmayı tetiklemekte, karakter ve değer eğitimiyle ilgili yeni kuramlar, modeller, yöntemler geliştirilmektedir

Karakter

- ▶ “Karakter” sözcüğü, İngilizce «Character» sözcüğünden Türkçeye geçmiştir. Character sözcüğünün kökeni eski Yunanca “Charassein” sözcüğüdür. Charassein, değerli bir taşı ya da metal bir yüzeyi oymak anlamına gelmektedir.
- ▶ Bir kavram olarak «karakter», «bir bireyi ya da ırkı diğerinden ayıran ahlaki ve zihinsel niteliklerin toplamı; kişisel nitelikler ve aklın özel yapısı» şeklinde tanımlanmaktadır.

Karakter, Erdem, Değer

- ▶ İnsanı «iyi» yapan nedir?
- ▶ Benim için «iyi» olan nedir?

Karakter ve Değer Eğitiminde Tartışma Konuları (1)

Karakter ve değer eğitimi ile ilgili tartışmalar, benimsenen değer anlayışı ve dünya görüşünden kaynaklanmaktadır. Örneğin;

- ▶ Bireylerin kötü davranışlarının (hırsızlık, gasp, vb.) nedenleri o kişilerin “kötü karakterleri” veya sahip oldukları “kötü değerler” midir?
- ▶ Ahlaki olmayan davranışların kaynağı bireyin kendisi midir yoksa bireyin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevre midir? (Temel yükleme hatasına dikkat!)
- ▶ Karakter ve değer eğitimi programlarında çocuklara ve gençlere kazandırılmak istenen (hedeflenen) değerler, özellikle çok kültürlü toplumlarda, egemen kültürün değerleri lehine işleyerek azınlık kültürünün değerlerinin asimilasyonuna yol açar mı?

Karakter ve Değer Eğitiminde Tartışma Konuları (2)

- ▶ Okullarda karakter ve değer eğitimi adı altında yapılan etkinlikler, bir süre sonra çocuklara söyleneni yapmaları veya daha fazla çalışmaları gerektiği gibi bir dizi öğüt vermeye dönüşür mü?
- ▶ Okulda çocuklara kazandırılmak istenen değerlerle ailenin değerleri çeliştiğinde, özellikle ailenin benimsemediği değerlerin okulda çocuklara öğretilmesi durumunda, her ailenin kendi değerlerini çocuğuna aktarma imtiyazı ihlal edilmiş olmaz mı? Bu durumda çocuk aile ve okul arasında kalmaz mı?
- ▶ Karakter ve değer eğitimi, bu programı uygulayabilecek nitelikli öğretmenler gerektirir. Okullarımızda karakter ve değer eğitimi verebilme yeterliğine sahip, nitelikli öğretmenler var mı?

Karakter inşasında üç farklı yaklaşım

- ▶ Klasik dönem olarak adlandırılan aydınlanma öncesi dönemde bireylerin dünya tasavvurlarını belirleyen temel öge dindir. Bireylerin karakterlerini belirlemede, davranış kriterlerini oluşturmada da din önemli bir yere sahiptir. Hayatı anlamlandırmada ve bireylerin dünyaya anlam verme çabasında metafizik ögeler ön plandadır. Bireylerin davranışlarını belirleyen ve ahlak kriterlerinin kökenini oluşturan prensipler “Tanrı”nın buyruklarıdır. Yaşamın amacı, Tanrının belirlemiş olduğu ideal insan tipine uygun bir yaşantı sürmektir.

Karakter inşasında üç farklı yaklaşım

- Aydınlanma dönemi ile birlikte dinin etki alanı sınırlandırılmış; coğrafi keşifler yapılmış, Dünyanın evrenin merkezi olmadığı ve güneşin etrafında döndüğü anlaşılmış, yer çekimi kanunu bulunmuş, doğru bilgiye gözlem ve deneyle (bilimsel yöntem) erişilebileceği görüşü benimsenmiş, insan hakları ile devlet ve toplum arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği sorgulanmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler eğitim anlayışına da yansımış, dini kurumların yanında seküler/laik eğitim kurumları da faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu da karakter eğitiminde artık dinin tek referans kaynağı olmaktan çıkması anlamına gelmektedir.

Karakter inşasında üç farklı yaklaşım

- ▶ İnsanlar önceki dönemlere ait ahlaki kriterleri sorgular hale gelmiş, dini referans alan bu ahlaki kriterler gittikçe değersizleşmeye ve önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu değişimin nedenleri arasında, Darwin'in evrim kuramında öne sürülen görüşler (doğada her şey değişiyorsa ahlak kriterlerinin de değişiyor olması / değişmesi gerekir), Einstein'ın görecelilik kuramının ortaya atılmış olması (doğada görecelilik söz konusu ise ahlak kriterlerinin de ortak değil, toplumdaki topluma veya kültürlere ve hatta bireylere göre farklı olması şaşırtıcı değildir) önemli rol oynamıştır. İnsanın kendi kararlarını verme konusunda özgür olduğu görüşü yaygınlaşmış, bu da bireylerin kendi değerlerini oluşturma çabasına yol açmış, sonuçta geleneksel (ortak/paylaşılan) ahlaki değerler gittikçe çok daha fazla tartışılır hale gelmiştir. Okullarda uygulanmak üzere gündeme gelen karakter eğitimi programları tam da böyle bir ortamda ve Batı toplumlarının yaşadıkları problemlere çözüm önerisi olarak ortaya çıkmıştır (Pamuk, 2007).

- ▶ Karakter ve değer eğitimi temelde ailelerin sorumluluğu altındadır. Ancak bu konuda okullar, dini kurumlar, çocuklara ve gençlere hizmet veren diğer kurumlar (örneğin gençlik merkezleri, yerel yönetimler, vb.) işbirliği yapmak zorundadırlar. **Neden?**

Tartışma Soruları

- ▶ Kişisel ve toplumsal yaşamımızı düzenleyen kurallar nelerdir?
- ▶ Bu kurallar ne kadar evrensel veya kültüre (hatta bireylere) özgüdür?
- ▶ Bu kurallar mutlak mıdır yoksa göreceli midir? Göreceli ise hangi kuralları, değerleri, gençlere öğretmeliyiz?
- ▶ Doğruyu, iyiyi, güzeli, kabul edilebilir veya kabul edilemez olanı belirlemek için başvurulan ölçütlerin kaynağı nedir? Metafizik güçler mi yoksa insan mı?
- ▶ İnsanın, davranışlarını denetleyen bir otoritenin varlığına ihtiyacı var mıdır? Bu otorite kim? Tanrı mı yoksa diğer insanlar mı?

Karakter Güçleri

Karakter güçleri, erdemli oluşu tanımlayan psikolojik süreçlerdir. Erdemli oluş 6 boyuttan oluşmakta, erdem boyutları da 24 karakter gücünden oluşmaktadır. (Peterson ve Seligman, 2004).

- ▶ **Bilgelik** (wisdom) erdemi; yaratıcılık, (creativity), merak (curiosity), öğrenmeye açık oluş, açık fikirlilik (open-mindedness) ve çok yönlü bakış açısı (perspective) karakter güçlerinden;
- ▶ **Cesaret** (courage) erdemi; dürüstlük (integrity), cesur olma (bravery), sebatkârlık (persistence), zindelik, yaşam coşkusu (vitality, zest) karakter güçlerinden,
- ▶ **İnsanîyet** (humanity) erdemi, nezaket (kindness), sevgi (love; sevme ve sevilme) sosyal zekâ (social intelligence) karakter güçlerinden;
- ▶ **Adalet** (justice) erdemi; hakkaniyet (fairness), liderlik (leadership) ve grup sadakati (citizenship) karakter güçlerinden,
- ▶ **Ölçülülük** (temperance) erdemi; affedicilik (forgiveness), alçakgönüllülük, (humility), tedbirlilik (prudence) ve öz-denetim (self-regulation) karakter güçlerinden,
- ▶ **Aşkınlık** (transcendence) erdemi güzelliğin ve mükemmelliğin takdiri (appreciation of beauty and excellence), minnettarlık (gratitude), umut (hope), mizah (humor) ve maneviyat karakter güçlerinden oluşmaktadır